

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com.tr

Web: www.uidergisi.com.tr

KİTAP İNCELEMESİ

Perry ANDERSON, Amerikan Dış Politikası ve Düşünürleri

Yunus EMRE*

* Doç. Dr. Uluslararası İlişkiler Bölümü, İİBF, İstanbul Kültür Üniversitesi

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayımlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Amerikan Dış Politikası ve Düşünürleri

Perry ANDERSON

Bariş Baysal (Çev.) Ankara, Nota Bene, 2015, 232 Sayfa
(*American Foreign Policy and its Thinkers, Londra, Verso Books, 2015. 284 Sayfa*).

Yunus EMRE

Doç. Dr. Uluslararası İlişkiler Bölümü, İİBF, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
E-posta: y.emre@iku.edu.tr

Ünlü İngiliz sosyal bilimci Perry Anderson yeni bir kitapla karşımızda: “Amerikan Dış Politikası ve Düşünürleri”. Anderson, gerek *New Left Review* dergisinin eski editörü gerekse de alanında klasikleşmiş önemli eserlerin sahibi bir yazar olarak haklı bir şöhrete sahip. Entelektüel tarih alanının en önemli isimleri arasında olan Anderson, bu kitabında, diplomasi tarihi disiplini entelektüel tarihle buluşturuyor. Anderson’un analiz kabiliyeti ve tarih birikiminin bileşimi ise okuyucuya eşine az rastlanır bir kavrayış sunuyor.

Perry Anderson bu kitabında bir bağımsız devlet olarak ortaya çıkışından günümüze ABD’nin dış politikasını inceliyor. Ancak esas vurgunun yirminci yüzyıl üzerinde olduğunun altını çizelim. Anderson kitabında çok açık ve kesin bir iddia ile okuyucunun karşısına çıkıyor. Bu iddiaya göre ABD dış politikasının temel amacı; serbest piyasa düzeninin dünya çapında yayılması ve bunun başarılması için de ABD üstünlüğünün tesis edilmesidir. ABD dış politikası bu temel amacı yerine getirmek üzere uygulanıyor. Kişiler, iktidar grupları değişse de arka plandaki bu amaç hiç değişmiyor.

Eser iki ana bölümden oluşuyor. *Imperium* (Hâkimiyet) başlığını taşıyan ilk bölümde ABD dış politikasının iki yüzyıllık tarihi ele alınıyor. Ancak yukarıda belirtildiği gibi bu bölümde esas olarak yirminci yüzyıla odaklanılıyor. İkinci bölüm ise ABD dış politikası üzerine güvenlik seçkinleri tarafından oluşturulan literatür hakkında. *Consilium* (Diplomasi) başlıklı bu bölümde Anderson bu literatürün önemli isimlerini yarım asrı aşan sosyal bilim zanaatkarlığının hakkını vererek analiz ediyor.

Anderson, ABD dış politikasına ilişkin birincil kaynaklara başvurmuyor. Kitapta birtakım belgelere ya da anlaşma metinlerine değil alanın önemli inceleme eserlerine referans veriliyor. Özetle Anderson’un kitabı ikincil kaynakların incelenmesi ve değerlendirilmesine dayanıyor. Bu durum özellikle kitabın ikinci bölümüne ilişkin şu eleştiriyi akla getirebilir. Yukarıda belirtildiği gibi bu bölüm ABD dış politikasının düşünürlerine odaklanıyor. Ancak kitabın tezine göre ABD serbest piyasa kapitalizmini yaymak için dış politika uyguluyor. Bu durumda dış politika küresel kapitalizmin sürdürülebilmesini temel alıyor ve kapitalist sınıfın çıkarlarını yansıtıyor. Peki, durum gerçekten buysa Anderson neden büyük kapitalistlerin ya da lobi sözcülerinin açıklamalarını değil de entelektüellerin ABD dış politikası

üzerine eserlerini inceliyor? Dış politika serbest piyasa kapitalizminin çıkarları için yapılırsa neden onun doğrudan temsilcilerinin değil de üniversite hocalarının söylemleri analiz ediliyor? Özetle Anderson entelektüellerin bakış açısını incelemek yerine “Kapitalistler hangi yollarla ABD dış politikasının oluşturulmasını mümkün kılıyor?” konusuna odaklansa daha doğru yapmış olmaz mıydı? Bu soru orta yerde duruyor ve Anderson’un metodolojisinin en zayıf yanına işaret ediyor. Anderson’un önerdiği kuramsal çerçeveye analizini kurduğu aktör örtüşmüyor. Kitapta Anderson bu önemli eleştiri konusuna doğrudan bir yanıt sunmuyor. Bunun yanında Anderson neden dış politika düşünürlerinin üzerinde durduğunu açıklarken kullandığı “güvenlik seçkinleri” kavramı bu kişilerin aslında düşünürlerden fazlası olduğuna işaret ediyor. Bu kişiler “bürokrasiden, akademiye, vakıflara, düşünce kuruluşlarına ve medyaya” kadar uzanan bir hatta bulunuyor. Anderson, güvenlik seçkinlerinin gidip geldikleri konumları şöyle açıklıyor: “Dış İlişkiler Konseyi, Harvard Kennedy Okulu, Princeton Woodrow Wilson Merkezi, Johns Hopkins Nitze Okulu, Deniz Harp Okulu, Georgetown Üniversitesi, Brookings ve Carnegie Vakıfları, Dışişleri ve Savunma Bakanlıklarının yanı sıra Ulusal Güvenlik Konseyi ve CIA’daki mevzileriyle birlikte, yönetimi elinde tutan partiden bağımsız bir şekilde üniversite makamları ya da düşünce kuruluşları ile hükümet ajansları.” Anderson bu satırlarla Dönen Kapı (*Revolving Door*) metaforuyla açıklanan özel/kamu geçişleri yoluyla belirli bir seçkin grubunun yönetimi elinde bulundurmasını gündeme getiriyor. Güvenlik seçkinleri yoluyla sağlanan devamlılık Anderson’un serimlemeye çalıştığı dış politika ideolojisinin nasıl sürdürülebildiği ortaya koyuyor.

Kitabın ilk bölümünde Anderson, Amerikan İmparatorluğunun yönetiminde iç politikayla dış politika arasında kalın bir ayırım hattının var olduğunu belirtiyor. İç politikaya rengini veren temel unsur parti çekişmesiyken dış politikada hâkim yaklaşım hedeflerin sürekliliği ve ortaklık olarak açıklanıyor. Bu nedenle de Amerikan dış politikasında değişen başkanlara ve partilere rağmen süreklilik sağlanabiliyor. İmparatorluğun en belirleyici özelliklerinin başında Birleşik Devletlerin benzersiz oluşu ve dünyadaki diğer ülkeler için örnek alınması gereken bir başarı öyküsü sunduğu söylemi geliyor. Böylelikle de ABD’nin kuruluşundan günümüze devlet seçkinlerinin belki de tek ve en gerçek ideolojisi olan bu “Amerikan istisnacılığı” (*American exceptionalism*) dış politikanın yürütülmesinde belirleyici bir rol oynuyor.

Amerikan dış politikasının vizyonu 2. Dünya Savaşı koşullarında oluşmuştu. Anderson’un “1943 vizyonu” adını verdiği bu yaklaşıma göre “dünya baştan sona kapitalizm için güvenli hale getirilmeliydi ve kapitalizm dünyasında Birleşik Devletler üstün konumda olmalıydı.” (s.26). Ancak savaşın ardından orta ve doğu Avrupa’da komünizmin yerleşmesi ve İtalya, Fransa gibi ülkelerde güçlü komünist partilerin gelişimi bu dış politika vizyonunda önemli bir değişiklik yaratıyor. Yeni vizyonun temel önceliği “çevreleme” sözcüğüyle açıklanıyor. Ancak Anderson’a göre çevreleme politikası yaygın kullanımının aksine düşmanı dizginlemeyi değil yok etmeyi amaçlıyor. Bu nedenle de savunmacı değil saldırgan bir politikayı öngörüyor. Bu politika ABD’nin güvenliğini değil zaferini hedefliyor (s.38).

Anderson’a göre Soğuk Savaş’ın yarattığı “acil durum” sona erince Soğuk Savaş sonrası yeni dönemde ABD “1943 vizyonuna” geri döndü. Yani dış politikanın hedefi serbest piyasa kapitalizmini dünyaya yaymak ve kapitalist ekonomilerden oluşan dünya ulusları arasında ABD’nin başı çekmesini sağlamaktı. Bu dönemde de yaşanan iktidar değişiklikleri aslında bu vizyonda bir değişiklik yaratmadı. İktidara geldiğinde büyük umutlar yaratan ve Nobel Barış Ödülüne layık görülen Obama döneminde de bu vizyon devam etti (s.120-121). Anderson’un Obama notları gerçekten çarpıcı. Odama döneminde insansız hava araçlarıyla gerçekleştirilen suikastlar Bush dönemine kıyasla on kat artmıştı. Obama iktidarının ilk iki yılında altmış üç yeni kontra-terör timi kurmuş ve Libya örneğinde olduğu gibi imparatorluk mantığı içinde birçok hava ve füze saldırısı düzenlemiştir.

Tekrar Soğuk Savaş dönemine dönersek Anderson'un bir önemli gayreti de ABD kamuoyunda Soğuk Savaş'a ilişkin mevcut bir takım ön kabulleri sorgulamak olarak göze çarpıyor. Bunlardan ilki birbirine denk iki güç arasında gerçekten bir Soğuk Savaş'ın var olup olmadığıdır. Anderson, ABD'nin Sovyetleri Birliği'nin yaklaşık on katı büyüklüğünde bir savaş başlığı stokunun ve 1960'ların ortalarında dünya çapında 375 kadar büyük ve 3000 kadar küçük askeri üssünün bulunduğunu belirtmektedir. Bu ölçülerle, ABD bir küresel güç olarak ortadayken SCCB ancak bir bölgesel güç olarak değerlendirilebilir.

Anderson'un sorguladığı bir diğer kabul ise ABD'nin üstün, erdemli ve soğukkanlı politika elitinin karşısında dünya egemenliği kurmaya çalışan yayılmacı Sovyet bürokratlar anlatısı gelmektedir. Bu anlatıda makul olmanın ve ihtiyatlılığın örneği, adeta Plato'nun filozof kralı, olarak sunulan George F. Kennan hakkında Anderson'un sunduğu bilgiler oldukça şaşırtıcı. Anderson, tutarsız ve heyecanlı bir kişi olarak tanımladığı Kennan'ın kariyerinin erken döneminde Bolşevikleri nasıl tanımladığını aktarırken gerçekte bir Soğuk Savaş efsanesine son veriyor. Kennan'a göre Bolşevikler "doğuştan korkaklıkları ve entelektüel yüzüzlükleriyle Batı Avrupa medeniyeti gemisini bir fareler sürüsü gibi işgal etmiş küçük bir grup Yahudi kindar paraziti"ydi. Hızını alamayan Kennan, Çeklerin ve Polonyalıların Alman işgalinden mutlu olduğu görüşündeydi. Bunun yanında Kennan Soğuk Savaş'ın başlangıcında on kadar atom bombası kullanılması yoluyla SSCB'nin savaşıma potansiyelinin kırılmasını öğütüyordu. Demokrasi şampiyonu ABD'nin en önemli Soğuk Savaş dönemi diplomatının, savaştan önce ABD'de göçmenlerin, siyahların ve kadınların oy hakkından mahrum bırakılmasını savunduğunu da not edelim.

Anderson'un sorunsallaştırdığı bir diğer önemli mesele ise Sovyet zalimliği ve Stalin'in suçları hakkındadır. Daha doğru bir ifadeyle Sovyetler Birliği yöneticileri tarafından işlendiği sıklıkla gündeme getirilen zalimce uygulamaların çok daha fazlasının ABD dış politikası uygulayıcıları tarafından yapıldığıdır. Latin Amerika'da ABD tarafından tam 24 hükümet, darbe ve benzeri yöntemlerle kanlı bir biçimde düşürülmüştü. "Özgür Dünya'nın" en güçlü komünist partisi olan Endonezya Komünist Partisi'nin yaklaşık yarım milyon üyesi CIA destekli operasyonlarla katledilmişti. ABD Başkanı Carter, Ortadoğu'nun en zorba yöneticilerin başında gelen İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi'nin onuruna kadeh kaldırırken "bu kadar derin bir kişisel minnettarlık ve dostluk hissettiğim başka bir lider yoktur." diyordu. Anderson, ayrıca, ABD'nin hangi koşullar pahasına Vietnamlılarla savaştığını şöyle açıklamaktadır: "ABD'nin bütün İkinci Dünya Savaşı boyunca kullandığından fazla tonajda ağır patlayıcılar ve 200 Hiroşima tipi atom bombasına denk bir yıkıcı patlayıcı kullanılmasına, ABD birliklerinin sistematik katliamlarına, CIA ajanları ve yarıdakçılarının sistematik işkencelerine ve ölen iki ila üç milyon insana rağmen Vietnam Devrimi durdurulamadı." Bu açıklamalar Anderson'u, Stalin'in Gulaglarının kapatıldığı 1960'dan Soğuk Savaş'ın bittiği evreye kadar geçen otuz yıllık dönemde, ABD'nin Sovyetlere kıyasla çok daha zalim bir politika uyguladığı sonucuna ulaştırmaktadır.

Kitabın ikinci bölümü, yukarıda belirtildiği gibi, ABD dış politikası üzerine düşünenler, daha doğru bir deyişle, dünyayı bir satranç tahtası olarak görerek büyük stratejiler ortaya koyduklarını düşünenler hakkında. *Consilium* (Diplomasi) başlıklı bu bölümde Anderson, Walter Russell Mead, Michael Mandelbaum, John Ikenberry, Zbigniew Brzezinski, Charles Kupchan, Robert Kagan, Robert Art, Thomas Barnett, Richard Rosecrance ve Francis Fukuyama'nın yaklaşımlarını inceleniyor. Bu eserlerin iki işlevi olduğunu not etmek gerekiyor. Anderson'un incelediği eserler hem elitlerin zihniyetini yansıtıyor hem de bu zihniyeti yeniden şekillendiriyor.

Yukarıdaki bölümlerde yazarımızın “güvenlik seçkinleri” kavramıyla hangi kesimleri tanımladığını belirtmiştik. Anderson’un temel gayreti bu seçkinlerin büyük teorilerinin ve stratejilerin aslında “gerçeklikten tam bir kopuş” olduğunu gösterebilmektir. Yazara göre, günümüzde ABD’nin ihtiyacı olan şey imparatorluğun geri çekilmesidir. ABD’nin gücünü kaybetmesinin farkında olmayan bu seçkinlerin temel önerisi bir takım tadilatlar yaparak Amerikan hegemonyasının daha etkili hale getirilmesidir (s.199-204). Güvenlik seçkinlerinin bu yaklaşımı temel sorunları ise görünmez kılmaktadır. Anderson’un altını çizdiği bu sorunlar “Sadece ABD’de değil, tüm ileri kapitalist dünyada üretim artışında görülen uzun süreli yavaşlama, orta düzeyde gelir ve verimlilik, kamu, şirket ve hane halkı borçlarının eşzamanlı artışı”dır. ABD dış politikası düşünürlerinin göz ardı ettiği bu gelişmeler aslında çöküşün kökenleridir ve stratejik hamlelerle tedaviyi mümkün gören “güvenlik seçkinleri” bu durumun farkında bile değildir.